

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

O'zbekiston
Milliy Pedagogika
Universiteti

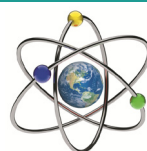
№4(3)
2026

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Elektron nashr. 568 sahifa,
16-aprel, 2026-yil.

BOSH MUHARRIR:

Karimova E'zoza Gapijanovna – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vaziri

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik
Shoumarov G'.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik
Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor
Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor
Shermuhhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor
Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor
Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor
Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor
Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)
Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)
Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)
Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)
Wookyuu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)
Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)
Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent
Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor
Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor
Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor
Abdullayeva N. Sh. – Pedagogika fanlari doktori (DSc), professor
Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalari tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)
Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayeva F. O. – pedagogika fanlari doktori (DSc), dotsent
Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis institute dotsenti
Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor
Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)
Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent
Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori
Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari
Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Vaxobov Anvar Abdusattor o'g'li – Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Abdullayeva N. Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the DM Editorial Office of the newspapers “Yangi O'zbekiston” and “Pravda Vostoka”, Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Doctor of Philosophy (PhD) in Philology, Associate Professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences (DSc), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – Doctor of Philosophy (PhD) in Psychology, Associate Professor

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

Vakhobov Anvar Abdusattor oglu – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences, Associate Professor

“Maktabgacha va maktab ta'limi” jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

“Maktabgacha va maktab ta'limi”
jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan **№C-5669363**
reyestr raqami tartibi bo'yicha
ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Raqamli savodxonlikni rivojlantirishda sun'iy intellekt vositalarining pedagogik va metodologik imkoniyatlari.....	10
Shermanova Feruza Djumaboyevna	
Umumiy o'rta ta'lim maktablarining o'quv ishlari bo'yicha direktor o'rinbosarlarining boshqaruv madaniyati	15
Xurramov Anvar Vafqulovich	
5–7 yoshli bolalar jismoniy rivojlanishida futbol o'yin elementlarining pedagogik ahamiyati	19
Olim Ziyoyev Toshpulatovich	
Bo'lajak tarbiyachilarning ijtimoiy kompetensiyalarini shakllantirish usullari.....	23
Ashirov Abdirashid Ravshanovich, G'ulomova Durdona Shovkat qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda jismoniy sifatlarni rivojlantirish metodikasi	26
Ashirov Abdirashid Ravshanovich, Olimjonova Humora	
Algebra va funksiya: SAT matematikasining asosi	30
Abdullayev G'ayratjon Mutalipovich	
Psixologik savodxonlikning psixologik xizmat samaradorligini ta'minlashdagi nazariy va amaliy asoslari ...	34
Fayzullayev Mirzaodil Mirzamurodovich	
Zamonaviy ta'lim jarayonida talabalarda pedagogik odobni rivojlantirish muammosi	40
Fayzullayeva Feruza Aktamjon qizi	
Yosh oilalarning mustahkamligiga zamonaviy axborot vositalaridan foydalanishning ta'siri	44
Kushakova Nargiza Islambaevna	
Strategic Educational Management: Methods for Improving Teaching and Learning Outcomes	47
Majitova Munisa Oybek qizi	
Talabalarda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	51
Normurodova Qunduz Tursun qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalanish mexanizmlarini takomillashtirish	54
Nurmaxmatov Lutfulla Abduxomid o'g'li	
Savod o'rgatish davrida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi	58
Po'latova Sitara Olimjonovna	
Yosh sportchilarni tarbiyalash va huquqiy himoya qilishning pedagogik mexanizmlari	62
Rahmonov Amirshoh Abdumuxtorovich	
Bo'lajak kimyo o'qituvchisining metodik tayyorgarligini takomillashtirish.....	66
Shomurotova Sh. X.	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida lingvistik kompetensiyani rivojlantirishning metodika asoslari	70
Shukurova Zarina Mirobid qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi	
Boshlang'ich sinf o'qituvchisining innovatsion kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik asoslari	73
Zaripova Mushtariybonu Otabek qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarning ijtimoiy-emotsional kompetentligini rivojlantirishda art-pedagogik texnologiyalar ..	77
Suvanov Kamola Raimqul qizi	
O'quvchilarning mustaqil fikrlash samaradorligini oshirishda muammoli ta'lim texnologiyasining o'rni.....	81
Zikriyoyeva Feruza Sadullo qizi	
Обучение основам ультразвуковой диагностики с использованием метода “Каждый учит каждого” ...	85
Набиев Абдулло Абдувохидович	
To'lepbegen Qayipbergenov asarlarida komil insonni tarbiyalash masalalari	88
Xabibnazarova Saiyra Baxitbayevna	
Alisher Navoiyning “Hayrat ul-abror” asari orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarida ma'naviy fazilatlarni shakllantirish	91
Karamatova Dilfuza Sadinovna, Mahmudova Niginabonu Mizrof qizi	
Ekologik muammoli vaziyatlar orqali kimyo fanida kreativ tafakkurni rivojlantirish metodikasi.....	96
Ibodullayeva M. I., Dinnazarova F. S.	

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari asosida masofaviy ta'limni tashkil etish metodikasi	101
<i>Saydullayev Zafar Erkinovich</i>	
Talabalarni milliy hunarmandchilik vositasida samogen tarbiyalashda tarixiylik tamoyili.....	104
<i>Allanov Shuxrat Qilichovich</i>	
“Harry Potter” asarining o‘zbekcha tarjimasida stilistik vositalarni qayta yaratish masalalari.....	108
<i>Fayziyev Baxodir Baxshilloevich</i>	
Maktabgacha ta’limda bolalar nutqini o‘stirishning integratsiyalashgan texnologiyalaridan foydalanish.....	112
<i>Imamova Nilufar Zabiyxulla qizi, Nurmatova Gulchexra Baxadirovna</i>	
Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida lingvistik kompetensiyani rivojlantirishning metodik asoslari	116
<i>Shukurova Zarina Mirobid qizi, Mambetova Lobar Mirzavali qizi</i>	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni milliy qadriyatlar asosida tarbiyalash	119
<i>Eshonqulova Ma’suda Habibovna</i>	
Yosh oilalarda nikoh barqarorligini ta’minlovchi psixologik omillar	123
<i>Islomova Ozoda Isomiddin qizi</i>	
Aqliy rivojlanishida orqada qolgan bolalarni inklyuziv ta’limda o‘qitish metodologiyasi	127
<i>Abdullayeva Maftuna</i>	
Maktabgacha ta’lim tashkilotida xavfsiz psixologik muhit yaratishning pedagogik ahamiyati	131
<i>Turayeva Gulchexra Urayimovna, Ziyaeva Umida Xolmat qizi</i>	
STEAM asosida kollaborativ ta’lim muhitida metakompetensiyalarni rivojlantirish.....	135
<i>Axmadova Malika</i>	
Yosh sportchilarni sportga yo’naltirish va sportchilarni tanlash muammolari (futbol sport turi misolida)	139
<i>Xotamov Jaloliddin Xusnitdin o‘g‘li</i>	
Biologiyada amaliy tajribalar o‘tkazishning zamonaviy virtual yechimlari.....	143
<i>Mirzayeva Nodira Abduxamidovna</i>	
Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida ekologik madaniyatni shakllantirishning ahamiyati.....	146
<i>D. P. Xodiyeva, M. Sh. To‘rayeva</i>	
Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida kreativlikni shakllantirish metodikasi (texnologiya darslari misolida)	150
<i>Abrorxonova Kamolaxon Abrorxon qizi, Jurayeva Ozoda Ortiq qizi</i>	
Boshlang‘ich sinflarda matematika fanini o‘rgatishda raqamli texnologiyalardan samarali foydalanish.....	154
<i>G‘. Yu. Eshmirzayev</i>	
O‘quvchilarning ilmiy tafakkurini rivojlantirishda kimyo ta’limining o‘rni va o‘ziga xos jihatlari.....	157
<i>Kamolova Nargiza Ibragimovna</i>	
Bilingvizm (ikki tillilik) sharoitida o‘quvchilarning nutq madaniyatini rivojlantirishning pedagogik asoslari	161
<i>Mapruza Embergenova</i>	
Zamonaviy jamiyatda gender sotsializatsiyasi va psixologik jins xususiyatlari: maskulinlik, femininlik va androginlikning empirik tahlili	167
<i>Nasrullayeva Asolat Abdumalik qizi</i>	
Bo‘lajak muhandislarda chiziqli tenglamalar sistemalari va ularning amaliy tatbiqlarini o‘qitish haqida	171
<i>Qushmurotov Umurbek Ibadillayevich</i>	
Bo‘lajak tibbiyot xodimlarining xorijiy til kompetensiyasini rivojlantirish bo‘yicha tajriba-sinov ishlari natijalari	177
<i>Raximova Nigora Atakulovna</i>	
Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining ko‘p ma’noli so‘zlar ustida ishlash orqali nutqiy qobiliyatini rivojlantirish .	180
<i>Xo‘jayeva Durdonaxon Maqsud qizi, Rustamova Zulfiya Xolmirzayevna</i>	
Pul qadriyatining o‘smirlik davrida shakllanishiga ta’sir etuvchi milliy, ijtimoiy va psixologik omillar: iqtisodiy ijtimoiylashuvning psixodinamik yondashuvda tahlili.....	184
<i>Xolmurotova Mahbuba Maxmudovna</i>	
O‘smirlarda koping xulq-atvor shakllanishida ota-ona va farzand o‘rtasidagi munosabatlarining psixologik xususiyatlari	189
<i>Yarmatova Sanobar Jo‘rayevna</i>	
Raqamli ta’lim muhitida talabalarning matematik kompetensiyalarini rivojlantirishda interfaol metodlar	193
<i>Norquvatova Diyora Davron qizi</i>	
Teatr texnologiyalarini maktabgacha ta’limga integratsiya qilishning pedagogik shartlari.....	197
<i>Abdullayeva Aziza Abdurazzoq qizi, Salimova Dilmira Farxodovna</i>	

MUNDARIJA СОДЕРЖАНИЕ CONTENTS

Системно-функциональное моделирование и эмпирический анализ нравственно-волевой детерминации в профессиональной деятельности военнослужащих	201
Зохиоров Нодирбек Улугбекович	
Kimyo fanini o'qitishda muommali ta'lim metodining o'rni va amaliy ahamiyati	205
Kultayev Kuzibay Kazakbayevich	
Rolli o'yinlar asosida maktabgacha yoshdagi bolalarni erta kasbga yo'naltirishning pedagogik shart-sharoitlari	209
Niginabonu Fayzullayeva	
Boshlang'ich sinflarda PIRLS va TIMSS talablariga mos ta'lim texnologiyalarini qo'llashning didaktik asoslari	214
Qurbonova Maxtuma Fazliddinovna, Mamedova Maxfuza Erkinovna, Omonova Gulandom Davlatovna	
Raqamli texnologiyalar vositasida virtual laboratoriyalarni o'qitish	219
Tilovova Turdixol Baratovna	
Hosila va uning tadbirlarini o'rgatishda zamonaviy yondashuvlar	222
Absamatov Zuxriddin Axmad o'g'li	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining diskursiv kompetensiyasini shakllantirish texnologiyalarini amaliyotda qo'llash usullari	228
Dauletnazarova Ainura Kayirbaevna	
O'quvchilar o'rtasida bullingni oldini olish va pedagogik-psixologik omillarni bartaraf etish yo'llari	233
U. A. Alibayeva	
Yosh avlodning milliy tarbiyasini shakllantirishda xalq pedagogikasining pedagogik-psixologik mexanizmlari	236
O. K. Kadambayeva	
Bo'lajak logopedlar rinolaliyani og'ir nutq nuqsoni sifatida o'rganishda qo'llaniladigan topshiriqlarning ahamiyati	240
Achilova Sevara Djasirkulovna	
Tarjima mashqlari orqali nemis tili (DaF) darsida kommunikativ kompetensiyani shakllantirish	243
Musayeva Guzal Ne'matillayevna	
O'tkir Rahmat she'rlari lingvopoetikasi	247
Xoldarova Gulchehra Tajibayevna	
Проблемы и тенденции развития грамматики русского языка	250
Юлдашев Баходир Бекмуратович	
O'smir taekvondochilarning qo'l-oyoq kuchining an'anaviy mashg'ulotlar davomida o'sish sur'ati	253
A. X. Norov	
Инновационные педагогические технологии в преподавании русского языка и проблемы повышения качества подготовки кадров	259
Адилова Солияхон	
Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining qobiliyatlari va imkoniyatlarini rivojlantirish	263
Muminjonova Muhayyo G'ulomovna	
Nutqning ijtimoiy-psixologik va lingvistik xususiyatlari	268
Sh. I. Nurmatova, G. B. Xujamova	
Boshlang'ich sinflarda kreativ ta'lim muhitini shakllantirish va o'quv materiallarining ahamiyati	271
Abdullayeva Uljalg'as Tulegen qizi	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida shaxsiy pedagogik kompetensiyani aniqlash metodologiyasi	274
D. O'. Yo'ldosheva, J. A. Jovlijev	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga badiiy adabiyot vositasida ijtimoiy xulq madaniyati bilan tanishtirishning ahamiyati	278
Daminova Shoxista Farxodovna	
Using the Method of Mnemonics in Teaching English Idioms: Enhancing Retention and Comprehension in EFL Learners	281
Dusmamadova Gulsum Shukhratovna	
Sun'iy intellekt asosida shaxsiylashtirilgan matematika ta'limining o'quvchilar natijalariga ta'siri	284
Jurayeva Gulshanoy Turdiyevna	
Talabalarda sanogen tafakkurni rivojlantirishda axborot oqimlarining ijobiy ta'sirlari	288
Karimova Umida Alijon qizi	

Viruslar replikasiyasining molekulyar asoslari va uni o'qitishda "Case-study" metodining samaradorligi.....	293
<i>O'. E. Xo'janazarov, B. B. Ishmo'minov, M. Fayzieva, M. Xayitmuratova</i>	
Psixodiagnostik metodikalar asosida talabalarning xarakter aksentuatsiyasining gender farqlarini o'rganish.....	298
<i>Sh. Allanazarova, R. Janabaeva</i>	
"Muhofazaga olingan hududlar" modulidan talabalarning bilimni nazorat qilishga mo'ljallangan nostandart testlardan foydalanish metodikasi	301
<i>Saidmuratov Shoxid Xusanovich, Ishmo'minov Bobur Botir o'g'li, Abduvohidova Madina Ilhomjon qizi, Matkomilova Feruza Xasan qizi</i>	
Ergonomik yondashuv asosida registrator ofisi ish jarayonlarini modellashtirish va takomillashtirish	307
<i>To'xtamurodov Azizbek Azimjon o'g'li</i>	
Sport turlarini tasniflash va sport mashg'ulotlarini kompleks monitoring qilishning ilmiy-metodologik asoslari	311
<i>Ilhomjon Axmedovich Tursunaliyev</i>	
Понятие академической грамотности в современной педагогике и лингводидактике	315
<i>Худжамова Хуснора Диёр кизи</i>	
Innovatsion ta'lim texnologiyalari vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning intellektual qobiliyatini shakllantirish ijtimoiy muammo sifatida.....	318
<i>Altibayeva Gulbaxor Majitovna</i>	
Ethnolinguistic Aspects of Ecological Ethics: Conceptualizing "Nature" in English and Uzbek Phraseological Systems.....	325
<i>Zubaydullayeva Zarina</i>	
Matematik mantiq asosida oliy ta'lim talabalari uchun mantiqiy tafakkurni rivojlantirishning bosqichli-integrativ metodikasini takomillashtirish	329
<i>Zaxiriddinova Shahlo Zahiriddin qizi</i>	
Parataekvondochilar-ning musobaqa oldi tayyorgarligi: ilmiy-asoslangan yondashuv va samaradorlik tahlili.....	334
<i>Abdulfattoyev Abrorjon Abduraxmon o'g'li</i>	
Developing Functional Literacy Through Combined Interactive Strategies in Secondary School.....	337
<i>Matkarimova Nurjamal Sultamurat qizi</i>	
Bolaning ijtimoiylashuvida ertaklarning tutgan o'rni va ahamiyati.....	343
<i>Ergasheva Mastura Isaqul qizi</i>	
Umumiy o'rta ta'lim tizimida ekologik tarbiyani amalga oshirishning pedagogik shart-sharoitlari.....	347
<i>Abdimo'minova Muhayyo Samadullayevna</i>	
Raqamli ta'lim muhitida bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy pedagogik faoliyatga tayyorlash.....	352
<i>Anorjonova Komila Xayyom qizi</i>	
Dual ta'lim tizimida Germaniya tajribasi.....	356
<i>Davlatov Keldiyor Davlatovich</i>	
Talabalarning mustaqil ta'limni nazariy asoslari, tasniflari va o'qitish metodlari.....	359
<i>Jumayev Ruzokul Xoliqulovich</i>	
Oliy ta'lim muassasalarida zamonaviy pedagogik boshqaruv tizimi.....	364
<i>Jurayeva Shalola Dehqonboyevna</i>	
O'zbekiston sharoitida gospital pedagogikaning rivojida o'zbek va rus tillarining o'rni va ahamiyati	369
<i>Munira Khodjakhanova</i>	
Zamonaviy ilg'or xorijiy tajribalar asosida hasharotlar mavzusini o'qitishda kreativ usullarni qo'llashning immersiv imkoniyatlari	372
<i>Raxmatova Salima Togaymuradovna</i>	
O'zbekiston janubiy hududlarida brokkoli yetishtirishda agrotexnik tadbirlarni optimallashtirish metodikasi.	377
<i>Salomov Boxodir Salomovich</i>	
O'quvchi yoshlarda iqtisodiy bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishning pedagogik imkoniyatlari	382
<i>Shoimova Gulxayo Sherzod qizi</i>	
Matematika va musiqa uyg'unligi orqali o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish.....	387
<i>Umarova Munojatxon Xolmuxamedovna</i>	
Chaqiruvga qadar boshlang'ich tayyorgarlik fani o'qituvchilarini tayyorlashning nazariyasi va metodikasi... ..	391
<i>Uzoqov Akram Avazovich</i>	

Noqonuniy xatti-harakatlarning kelib chiqishiga ta'sir etuvchi ijtimoiy-psixologik va pedagogik omillar.....	394
<i>Xoliqov Allamurod Abdijabbor o'g'li</i>	
Training Future Speech Therapists to Address Sensory Discrimination Disorders in Preschool Children....	399
<i>Xudayarova Dilnoza Mirvali kizi</i>	
6-sinf adabiyot fanidan Abay va Avaz O'tar ijodini o'rganish darslarida o'quvchilarning adabiy-nutqiy kompetensiyalarini rivojlantirish	402
<i>Yuldasheva Noila Ravshan qizi</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarning o'quv-bilish faoliyatini loyihalash kompetentligini rivojlantirish muammosi: nazariy tahlil va yondashuvlar	406
<i>Ziyodova Zarina Qodir qizi</i>	
Ingliz tilini bilish darajasi va kasbiy kompetensiya o'rtasidagi bog'liqlik.....	411
<i>Xamdanova Shaxnoza Yusupaliyevna</i>	
Algorithmic Accountability and Digital Sovereignty: Implementation Pathways for AI Legal Frameworks in Developing Nations.....	414
<i>Rahimova Nargiza Khamidullaevna, Ahmadjonov Shohruhbek Rustamjon o'g'li</i>	
Ta'lim – barqaror kelajakni shakllantirishning asosiy drayveri	420
<i>A. X. Aripova</i>	
Nutqning jo'yallik kommunikativ sifati va ahamiyati yuzasidan ayrim qaydlar	425
<i>Xaydarova Muborak</i>	
Raqamli boshqaruv muhitida maktab ta'limini tashkil etish	429
<i>Abdullayev Sherzodbek</i>	
Insonning psixologik holatini ifodalovchi frazeologik birliklarning ingliz va o'zbek tillaridagi lingvistik xususiyatlari.....	434
<i>Abdusattorova Dinara Abduvahob qizi</i>	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ta'limda loyihaviy tadqiqotchilik ko'nikmalarini shakllantirish	437
<i>Azimov Yunus Yusupovich, Ruziyeva Zulayxo Samatovna</i>	
Ilk o'spirinlik davrida kreativlik pedagogik muammo sifatida	440
<i>B. X. Xushboqov</i>	
Badiiy asarlarda o'smirlar nutqining psixolingvistik xususiyatlari.....	444
<i>Murodova Mexrinov Yaxyojon qizi</i>	
Pedagogik yo'nalishdagi oliy ta'lim muassasalari talabalarida akademik madaniyatni shakllantirishning mazmuni	447
<i>Nuriddinov Qandil Jaloliddinovich</i>	
Odami anatomiyasi va fiziologiyasi kursini o'qitishda raqamli ta'lim platformalari talabalar kognitiv faolligini oshirishdagi determinant	451
<i>Uchqurova Zarina Shavkatovna</i>	
Optimization of Personalized Digital Learning Trajectories of Students in Higher Education Based on Artificial Intelligence and Cluster Approach	455
<i>Taylakova Guli Bekmuratovna</i>	
Fiscal and Customs Mechanisms for Harmonizing State and Investor Interests in Oil and Gas Projects.....	460
<i>Ergashev Muhubbek Aslamovich</i>	
Boshlang'ich ta'limda raqamli texnologiyalardan foydalanish	465
<i>Atayeva Baxrinisa Abduvaxidovna</i>	
Futbolchilarning ko'p yillik tayyorgarligida jismoniy va texnik tayyorgarlikni takomillashtirish metodologiyasi	468
<i>Raimov Davlatnur Ilhomjonovich</i>	
Bo'lajak o'qituvchilarda ma'naviy-axloqiy yetuklikni shakllantirishda tarbiyaviy texnologiyalardan foydalanish samaradorligi.....	473
<i>Asrorova Lola</i>	
Kimyo fani ta'limidagi innovatsiyalar: zamonaviy yondashuvlar va ularning tasniflanishi.....	478
<i>Ishmanova Zohida Ubaydullayevna</i>	
Boshlang'ich ta'limda STEAM yondashuvi asosida o'quv jarayonini tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari	481
<i>Isyoyeva Maftuna Bobomurod qizi</i>	
Ontogenez jarayonida bolalarda eshituv idrokining shakllanishi va rivojlanish qonuniyatlarini tadqiq etish..	485
<i>Shokirova Shaxnoza Dilmurodovna, Nig'matova Movluda Asatulla qizi</i>	

Yadro tizimlarining muvozanatli xossalarini o'rganish metodlarining qiyosiy tahlili.....	489
Mamajonov Raxmatullo Ma'mirjon o'g'li	
Pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va inklyuziv yondashuvning boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini rivojlantirishga ta'siri	494
Jo'rayeva Zulfizar Abdunabiyevna	
Onlayn kommunikatsiya muhiti ta'sirida talaba qizlarning nikohga nisbatan psixologik munosabatlarining shakllanishi.....	497
Qosimova Go'zal Asomiddin qizi, Xujakeldiyeva Dilshoda Toshpo'lat qizi	
Memrise platformasidagi lingvistik yondashuvlar va ularning til o'zlashtirishga ta'siri	501
Omonova Shahruza Xamro qizi	
Sportchilarda psixofiziologik ko'rsatkichlar bilan musobaqa natijadorligi o'rtasidagi bog'liqlik	506
Nazarov Sobir Usmonovich	
Oliy ta'lim muassasasi talabalarida belbog'li kurash mashg'ulotlarini takomillashtirish mexanizmlarining psixologik va pedagogik xususiyatlari.....	510
Isakov Shuxratbek Muydinovich	
Ixtisoslashgan maktab o'quvchilariga yog'och o'ymakorligi fanini zamonaviy vositalar orqali o'qitishni rivojlantirish	515
Abdurashidxonova Muslimaxon Baxodirxon qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda fantaziya va tasavvurni rivojlantirish psixologik-pedagogik muammo sifatida.....	522
Babayeva Ug'iloy Voxid qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda estetik tarbiyani rivojlantirishda tasviriy faoliyatning o'rni	524
Iskandarova Umida Qochqor qizi	
O'quvchilarning so'z boyligini oshirishda hikoya qilish metodining roli	527
Kamolova Malika Zafar qizi	
Learning by doing konsepsiyasi asosida bo'lajak o'qituvchilarning kvazikasbiy faoliyatini tashkil etishning pedagogik shart-sharoitlari.....	530
Karimova Sabina Muxiddin qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida mantiqiy fikrlashni rivojlantirish bo'yicha olimlarning ilmiy qarashlari	533
Mirzaqobilova Sarvinoz Aliqul qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilariga "fe'l so'z turkumi"ni didaktik o'yinlar orqali o'rgatish metodikasi	538
Oltinova Bahora	
Kichik maktab yoshidagi o'quvchilarda tafakkur xususiyatlarining gender tafovutlari	541
Pulatova Gulnoza Murodilovna	
Gamifikatsiya texnologiyasi talabalarning o'quv motivatsiyasini rivojlantirishning muhim vositasi sifatida ...	545
Sattarova Maftuna Ravshan qizi	
O'zbekiston umumiy o'rta ta'lim maktablarida pedagogik konfliktlar tipologiyasini o'rganib borishning amaliy istiqbollari.....	548
Umarova Zuxra Abduraxmanovna	
O'qish savodxonligi darslarida o'quvchilarning nutqiy savodxonligini rivojlantirishning pedagogik asoslari..	552
Utegenova Dilnoza Ayyg'ali qizi	
Hujum zarbasi texnikasini takomillashtirishda tezkor-kuch sifatlarini rivojlantirish	555
Yuldashev Sardorbek Adilbekovich	
Среда речи и квесты для сотрудничества детей 6-7 лет.....	559
Мухаммадиева Фарангиз Санжарбек кизи, Каримкулова Шохсанам Одил кизи	
O'zbekistonda imkoniyati cheklangan bolalarni ijtimoiylashuvi ta'limni rivojlantirishning muhim vazifasi sifatida	564
Fayzieva Ubayda Yunusovna	

O'ZBEKISTONDA IMKONIYATI CHEKLANGAN BOLALARNI IJTIMOIYLAHVUVI TA'LIMNI RIVOJLANTIRISHNING MUHIM VAZIFASI SIFATIDA

Fayzieva Ubayda Yunusovna

Chirchiq davlat pedagogika universiteti pedagogika fakulteti
Pedagogika fanlari doktori (DSc)

<https://orcid.org/0009-0004-9555-7158>

Annotatsiya: Ushbu maqolada alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarni inklyuziv ta'lim tizimiga integratsiya qilishning ijtimoiy-pedagogik va huquqiy asoslari tahlil qilingan. Tadqiqotda maxsus ehtiyojli bolalarning sifatli ta'lim olish huquqini ta'minlash, ularni ijtimoiy hayotga moslashtirish, umumta'lim muassasalari faoliyatiga korreksion yondashuvlarni joriy etish masalalari yoritilgan. Shuningdek, inklyuziv ta'limni tashkil etishda xalqaro tajriba, milliy qonunchilik, maxsus va umumiy ta'lim uyg'unligi hamda L.S. Vigotskiy ta'limotining nazariy ahamiyati ochib berilgan. Muallif alohida ehtiyojli bolalarni o'qitishda individual yondashuv, moslashtirilgan o'quv dasturlari, korreksion sinflar va kasbiy tayyorgarlikni kuchaytirish inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omili ekanini asoslaydi.

Kalit so'zlar: imkoniyati cheklangan bolalar, ekologik balansning buzilishi, inklyuziv ta'lim, mehnat-kasbiy ta'lim, rivojlanishida og'ir muammo, buzilishi, korreksion sinf, adaptiv dastur.

Abstract: This article analyzes the socio-pedagogical and legal foundations of integrating children with special educational needs into the inclusive education system. The study covers the issues of ensuring the right of children with special needs to receive quality education, adapting them to social life, and introducing corrective approaches to the activities of general education institutions. It also reveals international experience, national legislation, the harmony of special and general education in the organization of inclusive education, and the theoretical significance of L.S. Vygotsky's teachings. The author substantiates that an individual approach, adapted curricula, remedial classes, and professional training in the education of children with special needs are important factors in increasing the effectiveness of inclusive education.

Key words: children with disabilities, violation of ecological balance, inclusive education, labor-vocational education, severe developmental problems, impairment, correctional class, adaptive program.

Аннотация: В данной статье анализируются социально-педагогические и правовые основы интеграции детей с особыми образовательными потребностями в систему инклюзивного образования. Рассматриваются вопросы обеспечения права детей с особыми потребностями на получение качественного образования, их адаптации к социальной жизни и внедрения коррективных подходов в деятельность общеобразовательных учреждений. Также раскрывается международный опыт, национальное законодательство, сочетание специального и общего образования, а также теоретическое значение учения Л.С. Выготского в организации инклюзивного образования. Автор обосновывает, что индивидуальный подход к обучению детей с особыми потребностями, адаптированные учебные программы, коррекционные классы и укрепление профессиональной подготовки являются важными факторами повышения эффективности инклюзивного образования.

Ключевые слова: дети с ограниченными возможностями, нарушение экологического баланса, инклюзивное образование, трудовое и профессиональное образование, серьезные проблемы развития, нарушение, коррекционный класс, адаптивная программа.

KIRISH

Ayni paytda yer kurrasi bo'ylab sodir bo'layotgan turli tabiiy ofatlar, kataklizmlar, ekologik balansning buzilishi va buning oqibatida insoniyat hayoti hamda uning immun muhitining buzilish ehtimoli ortib bormoqda. Bu esa, o'z navbatida, ayollarning aksariyatida homilani sog'lom ko'tarishi va bolaning ona qornida muvaffaqiyatli rivojlanishiga jiddiy to'siq bo'lib, bolalarning aqliy yoki jismoniy nogiron bo'lib tug'ilishiga sabab bo'lmoqda.

Mazkur holat butun dunyo hamjamiyatining diqqat markazida bo'lib, uning oldini olish chora-tadbirlarini ishlab chiqish bilan bir qatorda, imkoniyati cheklangan bo'lib tug'ilgan yoki orttirgan bolalarning jamiyatda, ijtimoiy hayotda o'z o'rnini topishini ta'minlashga qaratilgan ishlar olib borilmoqda. Buning uchun asosiy e'tibor

ularning ilk yoshidan boshlab maxsus yondashuvlar asosida o'z tengqurlari orasida sifatli ta'lim olishini ta'minlash masalasiga qaratilmoqda.

Jumladan, respublikamizda ham bu borada izchil ishlar amalga oshirilmoqda. Sobiq sovet tuzumi davridan davom etib kelayotgan, jismoniy va ruhiy rivojlanishida muammolari bo'lgan bolalar faqat maxsus sharoitlarda, o'ziga o'xshaganlar orasida ta'lim olishi kerak, degan yondashuv endilikda o'zini oqlamayotgani tan olinib, ularning sog'lom tengqurlari qatorida umumiy ta'lim olishlari yuzasidan ilmiy izlanishlar olib borilmoqda.

Chunki bugungi kunda bu bolalar, ularning nuqsonlari va imkoniyatlari haqidagi turli-tuman, ko'pincha bir-biriga qarama-qarshi munosabatlar mavjud bo'lib, bunday bolalar va ularning ta'limiga nisbatan yondashuvni jiddiy qayta ko'rib chiqish zarurati yuzaga kelmoqda. O'zbekistonda hozirgi kunda ular uchun qulay hamda sifatli ta'limni ta'minlash davlat siyosati darajasidagi ustuvor masalalar qatoridan o'rin olgan.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'lim masalasi xalqaro va milliy ilmiy manbalarda alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning ta'lim olish huquqini ta'minlash, ularni ijtimoiy hayotga moslashtirish hamda umumta'lim muassasalari faoliyatiga integratsiyalash bilan uzviy bog'liq holda yoritiladi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining "Ta'lim hamma uchun" Umumjahon deklaratsiyasi hamda O'zbekiston Respublikasining "Bola huquqlari kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni ushbu yo'nalishning huquqiy negizini belgilab beradi. Mazkur manbalarda har bir bolaning oilada yashash, ta'lim olish va o'z imkoniyatlarini ro'yobga chiqarish huquqi ustuvor tamoyil sifatida talqin qilinadi. Shu bilan birga, inklyuziv ta'limni tashkil etishda korreksion-pedagogik yordam, moslashtirilgan dasturlar, individual yondashuv va maxsus infratuzilma zarurligi alohida ta'kidlanadi.

Mavzuning psixologik-pedagogik jihatlari L.S.Vygotsky, L.V.Zankov hamda zamonaviy mahalliy tadqiqotchilar ishlarida chuqur tahlil etilgan. Xususan, Vigotskiy nuqsonli rivojlanishning murakkab tuzilishini ochib berib, bunday bolalarni o'qitishda faqat mavjud cheklovlarga emas, balki ularning saqlanib qolgan va rivojlantirilishi mumkin bo'lgan imkoniyatlariga tayanish zarurligini asoslagan. Zankovning tadqiqotlarida esa maxsus tashkil etilgan ta'lim ta'sirida rivojlanishida muammosi bo'lgan bolalarda ijobiy o'zgarishlar yuz berishi ko'rsatib berilgan. Mahalliy ilmiy ishlarda, jumladan, inklyuziv ta'limning klaster modeli haqidagi qarashlarda, oila, maktab, mahalla va mutaxassislar hamkorligiga asoslangan kompleks yondashuv samarali model sifatida baholanadi. Shu bois adabiyotlarda inklyuziv ta'lim bolani jamiyatga moslashtirish, kasbiy tayyorgarlikka yo'naltirish va mustaqil hayotga tayyorlashning muhim pedagogik mexanizmi sifatida talqin etiladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Respublikamizda amalga oshirilayotgan barcha o'zgarishlarning asosiy maqsadi va harakatlantiruvchi kuchi inson omili, uning kamol topishi, farovonligini ta'minlash hamda manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan shart-sharoitlarni yaratishdan iboratdir.

O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy siyosati har bir shaxsning farovon yashashini ta'minlashga qaratilgan bo'lib, aholining imkoniyati cheklangan qatlamini qo'llab-quvvatlash, ularni ijtimoiy himoyalash, xususan alohida ehtiyojlari bo'lgan va ota-ona qaramog'idan mahrum bolalarni ijtimoiy himoya qilish masalalarini o'z ichiga oladi.

Bu borada O'zbekiston Respublikasining "Bola huquqlari kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni har bir bolaning o'z oilasida tarbiyalanish huquqini kafolatlaydi, bola huquqlarini himoya qilish bo'yicha davlat siyosatini belgilaydi hamda davlat organlarining ushbu huquqlarni ta'minlashdagi majburiyatlarini aniqlab beradi.

Imkoniyati cheklangan har bir bolaning o'z oilasida yashab tarbiyalanish huquqini ta'minlash maqsadida ta'limning ustuvor shakli sifatida umumiy, ya'ni inklyuziv ta'lim belgilangan. Bu ta'lim turi imkoniyati cheklangan bolalarga oilada yashash, ota-ona mehridan bahramand bo'lish va o'z mahallasida tengqurlari orasida umumiy ta'lim olish imkonini yaratadi.

Respublikamizda imkoniyati cheklangan barcha bolalar uchun maxsus ta'lim tizimi mavjud bo'lib, ushbu tizim bolalarning maxsus maktablar va maktab-internatlarda ta'lim olishini ta'minlab kelmoqda.

Hozirgi kunda maxsus ehtiyojli bolalar ta'limiga munosabat tubdan o'zgarib bormoqda. Insonparvarlik nuqtai nazaridan jahondagi ko'plab mamlakatlarda maxsus-segregatsion ta'lim tizimi asta-sekin inkor etila boshlagan. Mazkur mamlakatlarda maxsus ta'lim tizimi va uning mazmuni yetarli darajada talabga javob bermasligi bilan birga, bolalar huquqlarining ayrim jihatlari buzilishi ham qayd etilmoqda.

Shu sababli ko'plab davlatlarda maxsus yordamga muhtoj bolalarning sifatli ta'lim olishini ta'minlash, ularning kompensator imkoniyatlarini rivojlantirish hamda ijtimoiy moslashuvini to'liq yo'lga qo'yish orqali barkamol etib tarbiyalash maqsadida umumta'lim maktablarida ta'lim berish masalasi davlat siyosati darajasiga ko'tarilgan.

“Ta’lim hamma uchun” Umumjahon deklaratsiyasiga binoan har bir bolaning to’laqonli va mukammal ta’lim olishi kafolatlangan bo’lib, ushbu hujjatda quyidagi asosiy tamoyillar belgilangan:

- har bir bolaning umumiy maktabda ta’lim-tarbiya olish huquqi;
- o’qitish usullari va metodikalarining bolaning individual xususiyatlari va ehtiyojlariga mos ravishda tanlanishi;
- maktablarda korreksion-pedagogik yordamning sifatli tashkil etilishi;
- bolalarning imkoniyatlarini aniqlash va differensial yondashuv asosida qarorlar qabul qilinishi;
- har bir bolaning shaxsiy huquqlarining kafolatlanishi;
- o’quv rejalarning integratsiya tamoyili asosida amalga oshirilishi;
- inklyuziv maktablarning moddiy-texnik bazasini maxsus ehtiyojli bolalar uchun zarur infratuzilma va texnik vositalar bilan ta’minlash zarurligi.

TAHLIL VA NATIJALAR

L.S.Vygotsky anomal bolalar rivojlanishidagi xususiyatlarni o’rganib, nuqsonning murakkab tuzilishi haqidagi ta’limotni ishlab chiqqan. U “Korreksiya pedagogikasining asosiy muammolari” kitobida anomal bolalar bilan rivojlantiruvchi ta’limni olib borish kerakligini, korreksiya va kompensatsiya usullari hamda ularni yanada oshirish yo’llarini ko’rsatib bergan.

L.S. Vigotskiy anomal bolaning nafaqat “salbiy”, balki “ijobiy” tomonlarini ham o’rganib, aniqlab, aynan shu jihatlarga tayangan holda, uning potensial qobiliyatini inobatga olib ta’lim-tarbiya ishlarini tashkil etish zarurligiga diqqatni jalb etadi. U korreksiya pedagogikasi sohasida katta zaruriy meros qoldirgan.

Atoqli psixolog L.V.Zankov 1935-yillarda L.S. Vigotskiy bilan hamkorlikda aqliy jihatdan qoloq bolalar ruhiy rivojlanishi qonuniyatlarini noto’g’ri tushunishga qarshi chiqib, “rivojlanishning to’xtash nazariyasi”, “chegara degeneratsiya nazariyasi”, “ma’naviy defektlilik” kabi g’ayriilmiy va reaksiyon nazariyalarni fosh etuvchi dalillar keltirgan.

Eksperimental psixologiya laboratoriyasida anomal bolalarning rivojlanishi maxsus ta’lim ta’siri ostida o’zgarishini o’rganib, ulardagi mavjud nuqsonlarni ham, ijobiy tomonlarni ham aniqlash yuzasidan qiyosiy eksperimental tadqiqotlar olib borish natijasida anomal bolalar haqidagi noto’g’ri qarashlarni inkor etishga erishilgan. Anomal rivojlanishdagi bolalarning ta’limiga bo’lgan munosabatni tubdan o’zgartirish zarurligi asoslab berilgan.

Maxsus ehtiyojli bolalar ta’limi xususida fikr yuritib, tavsiyalar berar ekan, taniqli psixolog va defektolog L.S. Vigotskiy umumiy va maxsus ta’limni uyg’unlashtiradigan ta’lim tizimini tashkil etish, ya’ni maxsus yordamga muhtoj bolalarni inklyuziv ta’lim tizimida o’qitishni alohida ta’kidlab: “Ta’lim tizimini shunday tashkil etish kerakki, mazkur tizimda maxsus ta’lim va umumiy ta’lim uyg’unlashib ketishi uchun shart-sharoitlar yaratilsin. Buning uchun shunday ta’lim tizimini yaratish zarurki, maxsus yordamga muhtoj bola o’qish jarayonida har tomonlama rivojlansin”, - deb ta’kidlab o’tgan.

Ma’lumki, bizning maxsus ta’lim muassasalarida ta’lim-tarbiya oluvchi o’quvchilar maktab jamoasining tor doirasiga tushib qoladi. Ijtimoiy jamiyatda esa ko’pincha e’tibor ularning nuqsoniga qaratiladi. Natijada bu bolalar haqiqiy hayotdan chetlashtiriladi. O’z o’rnida maxsus maktab bolani chegaralangan ijtimoiy muhitga olib keladi.

Shuning uchun ham L.S. Vigotskiy nuqsonli bolani tarbiyalashning asosiy vazifasi bu boladagi nuqsonlarni kompensatsiya qilish va uning hayotga integratsiyasini ta’minlashdan iborat, deb hisoblagan.

O’zbekistonda nogiron, maxsus ehtiyojli bolalar va sog’lom tengdoshlari o’rtasidagi to’siqlarni bartaraf etish, inklyuziv muhit yaratish borasida qabul qilingan davlat qarorlari asosida rivojlanishda muammolari bo’lgan bolalar ta’limiga integratsiyalashgan yondashuvni amalga oshirishga, maxsus ta’lim tizimining kelgusi rivojlantirish istiqbollari va imkoniyatlari sifatida qarashga yo’naltirilgan.

Kuzatish natijalari bo’yicha quyidagilarga alohida e’tibor qaratilishi tavsiya etiladi:

- ta’lim jarayonida qisman amalga oshirilayotgan integratsiya rivojlanishda muammolari bo’lgan bolalarni rivojlantirish, kelgusi mustaqil hayotga tayyorlash va jamiyatga moslashtirishning muhim yo’nalishlaridan biri ekanligini nazarda tutish;
- rivojlanishida og’ir aqliy muammolari bo’lgan bolalar uchun integratsiyalashtirilgan ta’limni amalga oshirish har doim ham maqsadga muvofiq emasligini e’tiborga olish;
- aqliy va jismoniy rivojlanishida muammolari bo’lgan bolalarni umumiy o’rta ta’lim maktabida o’qitish ularning kelgusida kasbiy tayyorgarlikni amalga oshirishini murakkablashtirishi mumkinligini hisobga olish, chunki umumta’lim maktablari bunday vazifalarni to’liq bajarish uchun zarur moddiy bazaga ega emas;

- aqliy rivojlanishida muammosi bo'lgan bolalar uchun 9 yillik boshlang'ich ta'lim belgilangan bo'lib, maxsus ixtisoslashtirilgan maktablarda ular moslashtirilgan dastur va darsliklar asosida 8 yil davomida o'qitilib, 4 yillik ma'lumot olish hamda imkoniyati doirasida mehnat-kasbga yo'naltirilishi ta'minlanadi. Maxsus ixtisoslashtirilgan maktab-internatlarda esa ularning imkoniyatlariga mos kasb o'rgatiladi.

Rivojlanishida og'ir muammolari bo'lgan bolalar ta'limi asosan ularning imkoniyatlariga moslashtirilgan kasbiy ta'lim berishga yo'naltirilishi lozim. Bu esa kelajakda ularning ish bilan ta'minlanishi, mustaqil hayot kechirishi hamda jamiyatda kambag'allik darajasini kamaytirishga xizmat qiladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Alohida ehtiyojli bolalarni inklyuziv ta'limga integratsiya qilishda har bir bolaning imkoniyati va ehtiyojlarini hisobga olish, shu asosda individual o'quv reja va dasturlarni ishlab chiqib, ta'lim jarayonini tashkil etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Bunda umumta'lim maktablari tarkibida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori hamda "2020–2025-yillarda O'zbekiston Respublikasida xalq ta'limi tizimini inklyuziv rivojlantirish konsepsiyasi"ga (<https://lex.uz/ru/docs/5044711>) asoslangan holda nogironlik turlari bo'yicha korreksion sinflarni tashkil etish va ular doirasida ta'lim berish yuqori natija berishi tabiiy. Chunki rivojlanishida chuqur muammolari bo'lgan bolalar moslashtirilgan (adaptiv) dasturlar orqali yanada samarali va sifatli ta'lim olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Korreksion sinf o'quvchilari uchun 11 yillik ta'lim davomida kasbga o'rgatish va mehnatga tayyorlash orqali ularni mustaqil hayotga tayyorlash inklyuziv ta'limning natijadorligini ta'minlaydi. Bunda, albatta, maktablarning moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, turli yo'nalishlarda zamonaviy ustaxonalarni tashkil etish muhim shartlardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Birlashgan millatlar tashkilotining "Ta'lim hamma uchun" Umumjahon Deklaratsiyasi
2. O'zbekiston respublikasining "Bola huquqlari kafolatlari" haqidagi Qonun.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 13-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4860-son qarori "2020-2025-yillarda O'zbekiston Respublikasida xalq ta'limi tizimini inklyuziv rivojlantirish konsepsiyasi." <https://lex.uz/ru/docs/5044711>
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021-yil 12-oktyabrdagi "Alohida ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarga ta'lim berish masalalariga oid normativ-huquqiy hujjatlarni tasdiqlash to'g'risida"gi 638-son qarori. <https://lex.uz/acts/567983>
5. Выготский Л.С. Основы дефектологии. Учебник для вузов. Специальная литература. Санкт-Петербург, Лан, 2003 – с. 81-82.
6. U.Yu.Fayzieva O'zbekiston respublikasida inklyuziv ta'lim klaster modelining nazariy asoslari./ Monografiya 2024y.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2026. №4(3)

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzirimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.